

RENÉ DESCARTES:

**AUTOROV LIST PREKLADATEĽOVI *PRINCÍPOV FILOZOFIE*
DO FRANCÚZŠTINY, KTORÝ MÔŽE POSLÚŽIŤ AKO PRED-
HOVOR**

Prekladateľom a adresátom Descartovho listu bol Claude abbé Picot (1601 – 1668), priateľ a pozorný čitateľ jeho prác. Picot sa zoznámil s Descartom už počas jeho pôsobenia v Holandsku, spoločne navštívili La Flèche a počas Descartovho pobytu v Paríži v r. 1644 a 1647 sa znova osobne stretli.

Princípy filozofie, ktoré vznikli ako Rukoväť venovaná najjasnejšej princeznej Alžbete, prvorodenej dcére českého kráľa Fridricha, vyšli prvýkrát v latinčine 10. 7. 1644 vo významnom amsterdamskom vydavateľstve Lodewijka Elzeviera. Descartes zamýšľal presadiť túto prácu ako univerzitnú učebnicu filozofie, ako didakticky zamerané dielo, ktoré napriek absencii piatej a šiestej časti o rastlinách a živočíchoch a človeku, (ktorých sa vtedy vzdal vzhľadom na nedostatok prostriedkov na nevyhnutné experimenty v tejto oblasti) malo načrtnúť celkový charakter jeho vedecko-filozofickej predstavy sveta. Práca teda obsahuje štyri časti, pričom prvá je výlučne metafyzická a ostatné tri sledujú fyzikálne, medicínske, astronomické, etické a iné problémy výstavby Descartovho obrazu univerza. Princípy filozofie sa však nestretli v odbornej verejnosti s takou odozvou, akú od ich vydania autor očakával. To mohol byť (tiež) jeden z dôvodov, prečo Descartes súhlasil s ich prekladom do francúzštiny.

Francúzskej verzii s menšími zmenami a korekciami oproti pôvodnému latinskému vydaniu, ktorá vyšla v Paríži v r. 1647, bol predradený nami preložený Descartov list abbému Picotovi. Napriek jeho prekladom do viacerých svetových jazykov v našich domácich podmienkach jeho český či slovenský variant doteraz absentuje. Nie je preložený ani publikovaný samostatne a nie je súčasťou ani jediného nám doteraz známeho samostatného (úplného) slovenského (Descartes, R.: Princípy filozofie. Prel. J. Špaňár. Bratislava: Pravda 1987), ani (neúplného) českého (Descartes, R.: Princípy filosofie. Prel. T. Marvan a P. Glombíček. Praha: Filosofía 1998) vydania Princíпов filozofie.

Autorov list prekladateľovi 'Princíпов filozofie' do francúzštiny, ktorý má mimoriadny význam najmä v kontexte celku Descartovho filozofovania, sme prekladali z francúzskeho vydania Descartes, R.: Lettre de l'auteur à celui qui a traduit le livre, laquelle peut ici servir de Préface. In: Oeuvres de Descartes, vol. IX. Publiées par Ch. Adam et P. Tannery. Paris: J. Vrin 1996, pp. 1 – 20 s prihliadnutím k výbornému ruskému prekladu publikovanému v Декарт, Р.: Письмо автора к французскому переводчику Первоначал философии, уместное здесь как предисловие. Пер. с франц. Н. Н. Сре-тенского. In: Декарт, Р.: Сочинения в двух томах. Том 1. Москва: Академия наук СССР, Издательство 'Мысль' 1989, с. 301 – 313.

M. J.; M. Š.

Vážený pane,

preklad mojich *Princípov*, na ktorý ste sa podujali, je taký jasný a dokonalý, že mi dáva nádej, že ich ľudia budú čítať skôr vo francúzštine ako v latinčine a že im aj lepšie porozumejú. Obávam sa len toho, aby názov neodradil väčšinu tých, ktorí neboli vychovávaní vo vedách, alebo tých, ktorí nemajú o filozofii dobrú mienku, pretože tá, ktorú ich učili, ich neuspokojila. Preto si myslím, že by bolo vhodné pridať predhovor, ktorý by im ozrejmil predmet knihy, to, aký som mal zámer pri jej písaní a aký úžitok z nej možno mať. A hoci by som tento predhovor mal napísať ja, pretože o týchto veciach musím vedieť lepšie než ktokoľvek iný, nemôžem zo seba dostať nič iné len to, aby som tu v skratke predostrel základné body, ktoré, ako sa mi zdá, by sme tu mali rozobrať. Ponechávam na Vás, aby ste s nimi oboznámili verejnosť do takej miery, do akej to budete považovať za vhodné.

Najprv by som chcel vysvetliť, čo je to filozofia, a to tak, že začnem najbežnejšími vecami, ako napr. tým, že slovo *filozofia* znamená štúdium múdrosti a že múdrosťou sa nerozumie len obozretnosť v konaní, ale i dokonalá znalosť všetkých vecí, ktoré je človek schopný poznať tak pre orientáciu v živote, ako aj pre zachovanie svojho zdravia, či objav všetkých poznatkov vo vedení. A aby toto poznanie takým bolo, je nevyhnutné, aby bolo odvodené z prvých príčin, a to tak, že pri štúdiu toho, ako ho nadobudnúť, ten, kto si zaumeni v skutočnosti filozofovať, musí začať hľadaním týchto prvých príčin, t. j. princípov. Tieto princípy musia spĺňať dve podmienky. Prvou je to, aby boli tak jasné a zreteľné, aby ľudský duch nemohol pochybovať o ich pravdivosti, ak ich začne pozorne skúmať. Druhou je to, aby poznanie ostatných vecí záviselo práve od týchto princípov tak, aby princípy mohli byť poznané bez týchto vecí, ale nie naopak, veci bez princípov. Potom je potrebné snažiť sa z týchto princípov odvodiť poznanie vecí, ktoré od nich závisia, tak, aby v celom slede dedukcií bolo len to, čo je veľmi zřejmé. V skutočnosti je dokonale múdrom iba sám Boh, ktorý jediný má úplnú znalosť o pravdivosti všetkých vecí. Možno však povedať, že ľudia sú viac alebo menej múdri podľa toho, či majú viac, alebo menej poznatkov o významnejších pravdách. Myslím si, že v tom niet ničoho, na čom by sa nezhodovali všetci učenci.

Následne by som preskúmal užitočnosť takejto filozofie a – keďže zahŕňa všetko, čo je ľudský duch schopný poznať – ukázal by som, že si musíme myslieť, že len ona jediná nás odlišuje od najväčších divochov a barbarov, a zároveň aj to, že každý národ je o to civilizovanejší a zdvorilejší, o čo lepšie jeho ľudia filozofujú. Preto najväčším dobrom, ktoré môže v štáte existovať, je to, že má skutočných filozofov. A navyše, pre každého človeka osobitne nie je užitočné iba to, že žije s tými, ktorí sa venujú takémuto štúdiu, ale je neporovnateľne lepšie, ak sa takémuto štúdiu začne venovať sám; tak, ako je oveľa vhodnejšie na svoju orientáciu používať svoj vlastný zrak a tým istým prostriedkom si vychutnávať krásu farieb a svetla, ako mať oči zatvorené a držať sa orientácie druhého. Avšak to posledné je ešte vždy lepšie, ako ich mať zatvorené a na orientáciu mať len seba samého. Mať oči zatvorené a nikdy sa neusilovať ich otvoriť je to isté ako žiť bez filozofovania. A radosť vidieť všetky veci, ktoré odhaľuje náš zrak, sa nijako nedá porovnať

s uspokojením, aké nám poskytuje znalosť vecí, ktoré nám odhaľuje filozofia. A nakoniec, toto štúdium je, pokiaľ ide o nápravu mravov a našu orientáciu v živote, naliehavejšie, než je používanie nášho zraku, ktorý vedie naše kroky. Divá zver, ktorá si stráži len svoju telesnú schránku, sa stará len a len o to, ako ju uživiť, ale ľudia, ktorých hlavnou súčasťou je duch, by sa mali starať predovšetkým o hľadanie múdrosti, ktorá je ich skutočnou potravou. Zároveň som si istý tým, že tých, ktorí sa o to usilujú, by bolo viac, ak by mali nádej, že sa im to podarí a ak by boli vedeli, do akej miery sú toho schopní. Niet duše, ktorá, nech už je to akokoľvek málo vznešené, ostala priľnutá k predmetom zmyslov, aby sa od nich niekedy neodvrátila za účelom dosiahnutia vyššieho dobra, nehľadiac na to, že často zabúda, v čom toto dobro spočíva. Tí, ktorých osud obdaril najviac, či už hojnosťou zdravia, poctami, alebo bohatstvom, nie sú o nič viac ukrátení o tento pôžitok ako ostatní. Naopak, som presvedčený, že práve oni najhorlivejšie túžia po inom dobre, ktoré je vyššie ako to, ktorého sú vlastníkmí. Preto toto dobro, skúmané prirodzeným rozumom bez svetla viery, nie je ničím iným ako poznaním pravdy cez jej prvé príčiny, čiže múdrosťou, ktorú študuje práve filozofia. A keďže všetky tieto veci sú celkom pravdivé, nebude ťažké o nich presvedčiť aj iných, ak budú správne odvodené.

Keďže nám však nie je umožnené veriť tým, ktorí sa štúdiu filozofie nikdy nevenovali, pretože skúsenosť nám ukazuje, že tí, ktorí sú povoláním filozofi, nie sú múdrejší a rozumnejší ako oni, stručne tu vysvetlím, v čom spočíva celá veda a aké sú stupne jej múdrosti. Prvý stupeň obsahuje iba pojmy, ktoré sú osebe tak jasné, že je možné nadobudnúť ich bez uvažovania. Druhý obsahuje všetko to, čo je možné poznať zmyslovou skúsenosťou. Tretí zasa obsahuje to, o čom nás učí rozhovor s inými ľuďmi. K tomu možno, po štvrté, pridať čítanie všetkých kníh, ale predovšetkým tých, ktoré boli napísané osobami obdarenými schopnosťou poskytnúť nám správne rady, pretože tu ide o istý druh rozhovoru, ktorý vedíme s ich autormi. Zdá sa, že celá múdrosť, ktorú obvykle máme, sa nadobúda len týmito štyrmi prostriedkami. V žiadnom prípade k nim nepatrí božie zjavenie, keďže to nás nevedie po stupienkoch, ale k neomylnnej viere nás povznáša odrazu.

Každá doba *zrodila* svojich veľkých mužov, ktorí sa na ceste k múdrosti pokúsili odhaliť piaty stupeň, neporovnateľne vyšší a istejší ako predchádzajúce štyri. Ide v ňom o hľadanie prvých príčin a skutočných princípov, z ktorých by sme mohli odvodiť dôvody všetkého, čo je človek schopný vedieť. A na tom pracovali predovšetkým tí, ktorých sme nazvali filozofmi. Musím však povedať, že vôbec neviem, komu sa doposiaľ tento zámer aj skutočne podaril. Tí prví a rozhodujúci autori, ktorých spisy môžeme v tomto smere posudzovať, sú Platon a Aristoteles. Jediný rozdiel medzi nimi bol ten, že Platon, vedený svojím učiteľom Sokratom, čestne prehlásil, že nič isté nemohol nájsť, a uspokojil sa s tým, že písal o veciach, ktoré sa mu zdali pravdepodobné. Na tento účel vytvoril niekoľko princípov, ktorými sa pokúšal zdôvodniť ostatné. V porovnaní s ním bol Aristoteles menej úprimný, a hoci bol dvadsať rokov jeho žiakom a iné princípy ako Platonove nemal, presadzoval ich úplne odlišným spôsobom, pričom ich považoval za pravdivé a isté, hoci navonok nebolo vôbec zjavné, že by ich niekedy za také považoval. Títo dvaja muži mali veľkého ducha a dosiahli aj veľkú múdrosť, ktorá sa nadobúda štyrmi predchádzajúcimi prostriedkami. Získali si tak veľkú autoritu, no tí, ktorí prišli po nich, venovali väčšiu pozornosť skúmaniu ich názorov ako hľadaniu niečoho lepšieho. A hlavným prob-

lémom, ktorým sa zaoberali ich žiaci, bol problém, či je o všetkých veciach potrebné pochybovať, alebo či existujú aj také, ktoré sú isté. To ich ale – na jednej i druhej strane – priviedlo k výstredným omylom. Niektorí z nich, ktorí stáli na strane pochybnosti, ju rozširovali až na skutky života, a to tak, že vo svojom konaní dokonca zanedbávali používanie praktickej múdrosti. Tí, ktorí sa pridržiavali istoty, predpokladajúc, že závisí od zmyslov, sa na ne celkom spoliehali, a to až do takej miery, že Epikuros sa aj napriek všetkým úsudkom astronómov odvážil tvrdiť, že Slnko nie je v skutočnosti väčšie, ako sa javí.

Vo väčšine sporov je možné všimnúť si jeden omyl. A síce to, že pravda stojí uprostred medzi dvoma obhajovanými názormi, pričom každý sa od pravdy vzdáľuje tým viac, čím väčšiu má náklonnosť protirečiť si. No omyl tých, ktorí sa príliš prikláňali k pochybnosti, netrval dlho a omyl tých druhých bol korigovaný tým, že sa uznalo, že zmysly nás v mnohých veciach klamú. Predsa len vôbec neviem, či sme tento omyl úplne odstránili tým, že sa ukázalo, že istota nesídi v zmysloch, ale v rozume samom, pokiaľ má evidentné vnemy. A zatiaľ čo máme len tie poznatky, ktoré sa nadobúdajú prvými štyrmi stupňami múdrosti, nesmieme pochybovať o veciach, ktoré sa zdajú pravdivé, pokiaľ ide o počínanie v živote. No zároveň ich nesmieme považovať až za také isté, že by sme nemohli zmeniť názor, keď nás evidentnosť nejakého dôvodu k tomu donúti.

Keďže táto pravda nebola dostatočne známa, a aj keď ju niekto poznal, nepoužíval ju, väčšina tých, ktorí za posledné stáročia chceli byť filozofmi, slepo nasledovali Aristotela. V dôsledku toho často prekrúcali zmysel jeho spisov a pripisovali mu rôzne názory, ktoré by on sám istotne neuznal za svoje, ak by sa mohol vrátiť na tento svet. Tí zasa, ktorí ho nenasledovali, pričom medzi nimi bolo viacero veľkých duchov, sa v mladosti neprestávali živiť jeho názormi, pretože tie sú vlastne jediné, ktorým sa v školách naučili. To ich však natoľko zamestnalo, že sami nemohli dospieť k poznaniu pravých princípov. A hoci si ich všetkých vážim, nechcem tieto princípy opakovať, pretože by som pôsobil hanebným dojmom. Môžem tu však podať dôkaz svojich tvrdení, o ktorom si myslím, že by ho každý z nich uznal, a ktorý dokladá to, že všetci považovali za princíp niečo, čo nikdy dokonale nepoznali. Ako príklad uvediem to, že nepoznám nikoho, kto by nepripúšťal silu pôsobiacu na telesá na zemskom povrchu. Hoci nám skúsenosť jasne dokazuje, že telesá, ktoré charakterizuje tiaž, smerujú k stredu zeme, vôbec nepoznáme podstatu toho, čo nazývame tiažou, t. j. príčinu alebo princíp, ktorý ich necháva padať, a tomu by sme sa okrem iného mali naučiť. To isté platí o vákuu a atómoch, ako aj o teple a chlade, suchu, vlhku, soli, síre, ortuti a o všetkých ostatných podobných veciach, ktoré niektorí považujú za svoje princípy. Preto ani jeden zo záverov, ktoré odvodzujeme z princípu, ktorý nie je vôbec evidentný, nemôže byť evidentný, hoci by z nich bol odvodený evidentným spôsobom. Z toho vyplýva, že úsudky, ktoré sa o takéto princípy opierali, im nemohli poskytnúť spoľahlivé poznanie nijakej veci, a v dôsledku toho ich nemohli posunúť ani o krok vpred pri hľadaní múdrosti. A keď našli niečo pravdivé, bolo to len prostredníctvom niektorých zo štyroch vyššie odvodených prostriedkov. Nie je mojím zámerom oberať o časť tých, ktorí si ju zaslúžia. Len som ako útechu pre ľudí, ktorí sa nikdy nevzdelávali, povinný povedať, že tak ako pri cestovaní, keď sme otočení chrbtom k správnej ceste a vzdáľujeme sa od nej tým viac, čím dlhšie a rýchlejšie sa pohybujeme,

aj keď sa dostaneme na tú ozajstnú a pravú cestu, do cieľa sa nemôžeme dostať – veď sme sa vtedy pohybovali nesprávnym smerom – tak skoro. Ak máme teda nesprávne princípy, čím viac ich pestujeme a používame na odvodenie rozličných dôsledkov, mysliac si, že to je skutočné filozofovanie, tým viac sa vzdiaľujeme od poznania pravdy a múdrosti. Z toho treba vyvodit' záver, že tí, ktorí najmenej vedeli o všetkom, čo sa doteraz nazývalo filozofiou, sú najschopnejší naučiť sa tej skutočnej filozofii.

Po správnom pochopení týchto vecí by som tu rád uviedol dôvody, ktoré by mali slúžiť ako dôkaz toho, že pravé princípy, ktorými možno dospieť k spomínanému najvyššiemu stupňu múdrosti, v ktorom spočíva najvyššie dobro života človeka, sú uvedené práve v tejto knihe. Na to postačia len dva dôvody. Prvým z nich je to, že tieto princípy sú evidentné. Druhým zasa to, že z týchto princípov je možné odvodiť všetky ostatné veci. Na ich poznanie sú teda potrebné len tieto dve podmienky. Teraz ľahko dokážem, že tieto princípy sú veľmi spoľahlivé. Dokazuje to po prvé, spôsob, akým som ich objavil, a síce tak, že som zavrhol všetko, o čom som mal čo i len najmenší dôvod pochybovať, pretože je isté, že to, čo sa týmto spôsobom nedá zavrhnúť, je najjasnejšie a najzreteľnejšie poznanie ľudského ducha. Preto ten, kto chce pochybovať o všetkom, predsa len nemôže pochybovať o tom, že je, pokiaľ pochybuje, a že ten, kto takto uvažuje, súc neschopný pochybovať o tom, že je, a predsa len pochybujúc o všetkom ostatnom, nie je tým, čo nazývame naším telom, ale tým, čo nazývame našou dušou alebo myslením. Bytie alebo existencia tohto myslenia je prvým princípom, z ktorého som veľmi spoľahlivo odvodil všetky ďalšie. A síce to, že existuje Boh, ktorý je pôvodcom všetkého, čo na svete je, a ktorý ako zdroj všetkej pravdy vôbec nestvoril náš rozum tak, aby sa mohol mýliť, ak si myslí, že činí veci, ktoré vníma veľmi jasne a zreteľne. V tom spočívajú všetky princípy, ktoré používam, týkajúce sa nehmotných alebo metafyzických vecí. Z nich som veľmi bezpečne odvodil princípy, ktoré sa týkajú vecí telesných alebo fyzických. A síce to, že existujú telesá rozpriestranené do dĺžky, šírky a hĺbky, ktoré majú rozličné podoby a pohybujú sa rozličným spôsobom. To sú v skratke všetky princípy, z ktorých som odvodil pravdivosť ostatných vecí. Ďalším dôvodom potvrdzujúcim zrozumiteľnosť týchto princípov je to, že ich poznáme odjakživa, a dokonca každý ich prijímal ako pravdivé a nespochybniteľné, až na existenciu Boha, ktorú niektorí spochybnili, pretože príliš dôverovali zmyslovým vnemom. No Boha nie je možné ani vidieť, ani sa ho dotknúť.

Hoci všetky pravdy, ktoré do svojich princípov zahrňam, každý odjakživa pozná, predsa len ich doposiaľ nikto, koho by som poznal, nepovažoval za princípy filozofie, t. j. za princípy, z ktorých možno odvodiť pravdivé poznanie všetkých ostatných vecí. Preto tu musím dokázať, že takými skutočne sú, a zdá sa mi, že najlepší spôsob, ako to preukázať, je demonštrovať to na skúsenosti, t. j. vyzvať čitateľov, aby si túto knihu prečítali. Hoci som neuvažoval o všetkých veciach – čo ani nie je možné – myslím si, že som veci, o ktorých som mal možnosť uvažovať, vysvetlil tak, že tí, ktorí ich budú pozorne čítať, budú presvedčení, že na dosiahnutie všetkých tých najvyšších poznatkov, aké ľudský duch dokáže dosiahnuť, nie je potrebné hľadať iné princípy než tie, ktoré som uviedol. Najmä ak si po prečítaní môjho spisu dajú tú námahu a budú premýšľať o tom, koľko rôznych otázok je v ňom vysvetlených. A ak si prejdú aj spisy ostatných autorov, uvedomia si, aké malé množstvo pravdepodobných dôvodov bolo možné uviesť na vysvetlenie

tých istých otázok prostredníctvom princípov odlišných od mojich. Aby sa na to mohli podujat' s menšou námahou, povedal by som im, že tí, ktorí sú preniknutí mojimi názormi, oveľa jednoduchšie budú rozumieť spisom iných autorov a ľahšie spoznajú ich pravú hodnotu než tí, ktorí si ich vôbec neosvojili, v protiklade k tým, ktorí, ako som už spomínal, začali starovekou filozofiou a ktorí sú zvyčajne o to menej schopní naučiť sa tú pravú a skutočnú filozofiu, o čo viac študovali tamtú.

Rád by som tu vyslovil aj svoj názor na to, ako je treba túto knihu čítať. Chcel by som, aby ju čitateľ najskôr prečítal úplne celú ako nejaký román, nie až tak pozorne, bez toho, aby sa zastavoval pri ťažkostiach, s ktorými sa môže stretnúť; tak, aby v obrysoch videl, o akých problémoch som uvažoval. Ak následne dospeje k tomu, že si zaslúžia byť skúmané, a ak pocíti zvedavosť a bude chcieť poznať ich príčiny, môže sa do čítania pustiť druhýkrát, aby postrehol postupnosť mojich dôvodov. Pripomínam však, že sa nesmie nechať odradiť, ak ju dostatočne nerozpozná alebo ak všetky tieto dôvody nepochopí. Postačí zaznačiť si perom miesta, kde sa daná ťažkosť nachádza, a pokračovať v čítaní bez prerušenia až do konca. Ak potom začne čítať knihu tretíkrát, dovoľím si povedať, že v nej nájde riešenie väčšiny ťažkostí, ktoré si predtým zaznačil. Ak však ešte niektoré predsa len zostanú, riešenie sa nájde, ak si knihu prečíta ešte raz.

Pri skúmaní povahy viacerých duchov som spozoroval, že aj tí najnevzdelanejší a najzaostalejší sú schopní, ak sú správne vedení, preniknúť k správnym úsudkom, ba dokonca osvojiť si aj tie najvyššie vedy. To možno dokázať aj rozumom. Ak sú totiž princípy jasné a ak z nich máme niečo vyvodzovať ako evidentný poznatok, budeme mať stále dostatok dôvtipu na pochopenie toho, čo od nich závisí. No až na prekážky, ktoré predstavujú predsudky, od ktorých nie je nikto úplne oslobodený, hoci treba povedať, že predsudky uškodili práve tým, ktorí najviac študovali zlé vedy, dochádza takmer pravidelne k tomu, že tí, ktorých duch je umiernený, zanedbávajú štúdium, keďže si myslia, že ho nie sú schopní pochopiť, a tí druhí, horlivejší, sa príliš ponáhľajú, čo vedie k tomu, že často nadobúdajú princípy, ktoré nie sú evidentné, a tým pádom z nich vyvodzujú neisté dôsledky. Práve preto by som chcel ubezpečiť tých, ktorí príliš nedôverujú svojim silám, že v mojich spisoch nenájdu nič také, čo by nemohli pochopiť úplne, ak sa raz podujmú preskúmať to. Musím však upozorniť aj ostatných na to, že i najvynikajúcejší duchovia budú potrebovať veľa času a pozornosti na to, aby postrehli všetko, čo som mal v úmysle zahrnúť do svojich spisov.

Ďalej, aby bolo jasné, aký zámer som sledoval ich vydaním, chcel by som tu vysvetliť postupnosť, ktorej, ako sa mi zdá, sa treba pridržiavať pri vzdelávaní. Človek, ktorý zatiaľ dosiahol iba prosté a nedokonalé poznanie, ktoré môže nadobudnúť štyrmi vyššie uvedenými prostriedkami, sa predovšetkým musí najprv pokúsiť vytvoriť si morálku, ktorá by mala postačovať na počínanie v bežnom živote. To treba učiniť čo najskôr, pretože našou úlohou je usilovať hlavne o dobrý život. Ďalej treba študovať tiež logiku, nie však školskú, pretože tá je, pravdu povediac, len dialektikou, ktorá učí o prostriedkoch na vysvetlenie tých vecí, ktoré poznáme, ba dokonca aj o prostriedkoch, ktoré nám bez posúdenia umožňujú povedať niekoľko slov o veciach, ktoré nepoznáme, a takto len kazí zdravý rozum namiesto toho, aby ho rozširovala. Študovať treba tú logiku, ktorá nás učí, ako správne viesť svoj rozum, aby sme sa dopracovali k pravdám, ktoré sú nám neznáme.

A keďže veľmi veľa závisí od používania, je vhodné dlho sa precvičovať v používaní pravidiel logiky, týkajúcich sa ľahkých a jednoduchých otázok, napríklad matematických. Po nadobudnutí istého návyku pri hľadaní pravdy v týchto otázkach sa treba začať zaoberať skutočnou filozofiou, ktorej prvou časťou je metafyzika, obsahujúca princípy poznania, medzi ktoré patrí vysvetlenie základných atribútov Boha, netelesnosti duše a všetkých jasných a jednoduchých pojmov, ktoré v sebe máme. Druhou časťou je fyzika, v ktorej sa po odhalení skutočných princípov materiálnych vecí vo všeobecnosti skúma to, z čoho pozostáva celý svet, t. j. predovšetkým to, akú povahu má naša Zem a všetky telesá, ktoré sa spoločne nachádzajú okolo nej, aká je podstata vzduchu, vody, ohňa, magnetu a ostatných nerastov. Ďalej treba skúmať najmä podstatu rastlín, zvierat, a predovšetkým človeka, aby sme následne získali schopnosť odhaliť všetky ostatné, pre človeka užitočné vedy. Celá filozofia je takto ako strom, ktorého korene sú metafyzika, kmeň fyzika a vetvy rastúce z tohto kmeňa sú všetky ostatné vedy, ktoré sa redukujú na tri základné: na medicínu, mechaniku a etiku. Myslím tým najvyššiu a najdokonalejšiu etiku, ktorá, predpokladajúc úplné poznanie ostatných vied, je posledným stupňom múdrosti.

A tak, ako ovocie nezberáme z koreňov ani z kmeňa stromu, ale len z koncov vetiev, aj hlavný úžitok filozofie závisí od tých častí, ktoré možno poznať ako posledné. A hoci takmer o žiadnej z nich nič neviem, zanietenie, ktoré som vždy prejavoval pri službe verejnosti, je príčinou toho, prečo som pred desiatimi či dvanástimi rokmi nechal vyjsť tlačou niekoľko úvah o veciach, ktoré, ako sa mi zdalo, som sa naučil. Prvou časťou týchto úvah bola *Rozprava o metóde*, týkajúca sa *metódy na správne vedenie rozumu a hľadanie pravdy vo vedách*, kde som stručne vysvetlil základné pravidlá logiky a nedokonalejšie etiky, ktorou sa možno riadiť dovtedy, kým nepoznáme vhodnejšie pravidlá. Ostatnými spracovanými časťami boli tri úvahy: prvá o *dioptrike*, druhá o *meteoroch* a posledná o *geometrii*. V *Dioptrike* bolo mojim zámerom ukázať, že vo filozofii možno napredovať, a to tak, aby sme vlastnými prostriedkami dospeli až k nadobudnutiu poznatkov, ktoré sú užitočné pre život, keďže vynález ďalekohľadu, ktorý som v nej vysvetlil, je jedným z najťažších, aké kedy boli skúmané. V *Meteoroch* som si želal, aby sa rozpoznať rozdiel medzi filozofiou, ktorú pestujem ja, a tou, ktorá sa vyučuje v školách, kde je zvykom analyzovať tú istú tému. Napokon v *Geometrii* bolo mojim cieľom dokázať, že som dospel k viacerým veciam, ktoré neboli doteraz poznané, čím som chcel poskytnúť možnosť uveriť tomu, že takýchto vecí možno objaviť ešte omnoho viac, a aby takýmto spôsobom boli všetci ľudia podnietení hľadať pravdu. Od tých čias, predvídajúc ťažkosti, s ktorými by sa viacerí mohli stretnúť pri chápaní základov metafyziky, som sa usiloval vysvetliť jej základné body, a to v knihe *Meditácie o prvej filozofii*, ktorá síce nie je veľká, ale jej obsah bol obohatený a predmet oveľa lepšie objasnený vďaka námietkam, ktoré mi k nej zaslali veľmi vzdelaní muži, ako aj vďaka mojim odpovediam na ne. No a napokon, keď som bol presvedčený, že tieto predchádzajúce spisy dostatočne pripravili ducha čitateľov na *Princípy filozofie*, zverejnil som aj tie. Knihu som rozdelil do štyroch častí. Prvá časť, ktorú možno nazvať prvou filozofiou alebo metafyzikou, obsahuje princípy poznania. Kvôli jej správne pochopeniu je vhodné si predtým prečítať *Meditácie*, ktoré som venoval tej istej téme. Ostatné tri časti obsahujú to najvšeobecnejšie z fyziky, čiže vysvetlenie prvých zákonov alebo princípov prírody a spôsob usporiadania nebies,

stálic, planét, komét a všeobecne celého univerza. Ďalej hlavne podstatu našej zeme, vzduchu, vody, ohňa, magnetu, teda telies, ktoré možno spoločne nachádzať všade okolo nej, a podstatu všetkých kvalitatívnych určení, ktoré v týchto telesách pozorujem, ako sú svetlo, teplo, gravitácia a im podobné. Na základe toho si myslím, že som začal vysvetľovať celú filozofiu postupne, pričom som nevynechal žiadnu z vecí, ktoré musia predchádzať tým posledným a o ktorých som písal.

Aby som však dovedol tento zámer až do konca, musel by som následne takým istým spôsobom vysvetliť podstatu každého ďalšieho telesa, ktoré sa nachádza na Zemi, totiž podstatu nerastov, rastlín, zvierat, a predovšetkým človeka, a nakoniec by som tak mal vysvetliť medicínu, etiku a mechaniku. To všetko musím urobiť, aby som ľuďom podal svoje vysvetlenie celej stavby filozofie. Ešte stále sa necítim byť taký starý, ešte stále dôverujem svojim silám a už nie som tak ďaleko od poznania, ktoré mi ešte ostáva, aby som sa nepodušľal dokončiť tento zámer, ak by som, samozrejme, mal dostatočné podmienky na vykonanie všetkých pokusov, ktoré budem potrebovať na podloženie a zdôvodnenie svojich myšlienok. Som si vedomý toho, že na to budú potrebné veľké výdavky, ktoré by súkromná osoba ako ja nemohla zvládnuť bez pomoci verejnosti. A keďže sa nenazdávam, že by sa mi takejto pomoci niekedy dostalo, budem sa odteraz musieť uspokojiť štúdiom pre svoje osobné vzdelanie, a nech mi budúce generácie odpustia, ak odteraz nebudem pre ne môcť pracovať.

Takže aby bolo zrejmé, v čom som im už podľa môjho názoru poslušil, vysvetlím tu, aké plody možno z mojich princípov získať. Prvým je zadosťučinenie, ktoré sa dostaví, keď odhalíme viacero právd, ktoré boli doposiaľ nepoznané. Hoci sa pravda často nedotýka našej predstavivosti tak, ako je to v prípade pretvárinky a predstierania, keďže sa zdá menej obdivuhodná a jednoduchšia, predsa len celé naše uspokojenie, ktoré nám poskytuje, je čoraz trvalejšie a pevnejšie. Druhým plodom je to, že štúdiom týchto princípov si postupne zvykneme vhodnejšie posudzovať všetky veci, s ktorými sa stretávame, a staneme sa tak múdrejšími, takže ich účinok bude v porovnaní s bežnou filozofiou úplne opačný. Pretože u tých, ktorých nazývame pedantmi, možno ľahšie postrehnúť, že táto filozofia ich činí menej rozumnejšími, než akými by boli, ak by sa jej nikdy neboli učili. Tretím plodom je to, že pravdy, ktoré tieto princípy obsahujú, pretože sú veľmi jasné a zreteľné, odstránia všetky podnety sporov, a pripraví tak duchov na miernosť a svornosť, v protiklade ku školským sporom, ktoré z tých, ktorí sa ich učia, robia väčších puntičkárov a tvrdohlavcov, a tak sú azda hlavnou príčinou bludov a rozbrojov, ktoré dnes sužujú svet. Posledným a hlavným plodom, ktorý tieto princípy prinášajú, je to, že vďaka ich pestovaniu snáď budeme schopní odhaliť pravdy, ktoré som vôbec nevysvetlil. A takto, postupujúc od jedných princípov k druhým, bude možné nadobudnúť postupom času dokonalé poznanie celej filozofie a vystúpiť na najvyšší stupeň múdrosti. Lebo, ako to možno sledovať vo všetkých dosiahnutých poznatkoch vo vedení, aj keď na počiatku sú neokresané a nedokonalé, predsa len vzhľadom na to, že obsahujú niečo pravdivé, o účinku čoho nás presvedča skúsenosť, môžeme vidieť, že používaním sa postupne zdokonaľujú. A až budeme mať vo filozofii ozajstné princípy a ak sa ich budeme pridržiavať, nemôžeme neodhaliť iné princípy. A lepší dôkaz nepravdivosti Aristotelových princípov by sme nenašli; stačí, že povieme, že ich pridržiavaním sa a prostredníctvom nich nebolo

možné dosiahnuť za všetky tie stáročia žiadny pokrok.

Dobre viem, že existuje mnoho duchov, ktorí sa tak náhlia a ktorí sú tak málo obozretní v tom, čo robia, že aj keď majú pevné základy, nevedia na nich vystavať nič pevné. A keďže obvykle ide o tých najrýchlejších pri písaní kníh, ak by sa ich spisy prijímali ako moje alebo aspoň ako plné mojich tvrdení, čoskoro by mohli skaziť všetko, čo som urobil, a do môjho spôsobu filozofovania, odkiaľ som sa ich veľmi snažil vyhnúť, by vniesli neistotu a pochybnosť. To som mohol nedávno spozorovať u jedného z tých, o ktorom sa usudzovalo, že ma chce nasledovať, a o ktorom som dokonca i na jednom mieste napísal, že som sa tak uisťoval o jeho myslení, že som neveril, že by mal nejaký názor, ktorý by som nebol prijal za svoj. Keďže minulý rok vydal knihu s názvom *Základy fyziky*,¹ v ktorej, ako sa mi zdá, neuviedol nič o fyzike a medicíne, čo by nečerpal z mojich spisov; jednak z tých, ktoré som už publikoval, jednak z ďalšieho, ešte nedokončeného, týkajúceho sa podstaty zvierat, ktorý sa mu dostal do rúk. Keďže však zle prepísal poradie a zmenil ho, poprel niektoré pravdy metafyziky, z ktorej vyrastá celá fyzika. Musím preto vyjadriť svoj celkový nesúhlas a poprosiť tu čitateľov, aby mi nikdy nepripisovali nijaký názor, ak ho vyslovene nenájdu v mojich spisoch, a aby ani jeden z nich nepovažovali za pravdivý, či už v mojich spisoch, alebo inde, ak spoľahlivo nevidia, že je odvodený zo skutočných princípov.

Rovnako dobre viem, že môže uplynúť mnoho storočí, kým sa z týchto princípov odvodí všetky pravdy, ktoré sa z nich odvodiť dajú. Jednak preto, že väčšina právd, ktoré ešte treba objaviť, závisí od niekoľkých osobitných pokusov, s ktorými sa nestretáme len tak náhodou, ale ktoré veľmi rozumní ľudia musia starostlivo a namáhavo hľadať, ako aj preto, že sa ťažko dopracujeme k tomu, že tí istí ľudia budú schopní ich aj dobre využiť, a nakoniec aj preto, že väčšina tých najlepších duchov mala takú zlú mienku o celej filozofii kvôli chybám, ktoré v nej postrehli a ktorá sa doposiaľ používala, že sa nebudú chcieť odhodlať na to, aby sa usilovali nájsť lepšiu.

A napokon rozdiel, ktorý spoznajú medzi týmito princípmi a princípmi iných autorov, ako aj to, že veľká časť právd, ktoré možno z nich odvodiť, im ukáže, aké dôležité je pokračovať v hľadaní týchto právd, ako aj to, k akému stupňu múdrosti, životnej dokonalosti a blahu ich to privedie. Dovolím si tvrdiť, že sa neobjaví nikto, kto by sa neusiloval pustiť sa do tak užitočného štúdia alebo by neprejavoval priazeň a nechcel zo všetkých síl pomáhať tým, ktorí sa o to budú úspešne usilovať. Želám si, aby sa naši potomkovia dožili tohto úspechu atď.

Z francúzskeho originálu Descartes, R: *Lettre de l'auteur à celui qui a traduit le livre, laquelle peut ici servir de Préface*. In: *Oeuvres de Descartes*, vol. IX. Publiées par Ch. Adam et P. Tannery. Paris:

J. Vrin 1996, pp. 1 – 20 preložili Milovan Ješič a Martin Škára.

¹ Autorom knihy, ktorá vyšla pod názvom *Fundamenta physicae* v Amsterdame r. 1646, je Henricus Regius, lekár a profesor medicíny na univerzite v Utrechte. Bol jedným z prvých a najhorlivejších žiakov a stúpcov Descartovej filozofie, no do sporov s ním sa dostal práve kvôli problému, ktorý je vysvetľovaný v tejto pasáži listu (pozn. prekl.).